

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 17, Mart 2020 / Volume 7, Issue 17, March 2020

**TANZİMAT'TAN BUGÜNE TÜRKİYE'DE EDEBİYAT TERİMLERİ
SÖZLÜKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ**
*An Overview on the Literary Terminology Dictionaries in Turkey from
Tanzimat Period to Today*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 06.02.2020
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 18.03.2020
Sayfa/Pages : 75-85
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.149>

ZELİHA KAPUKAYA

(Öğr. Gör. Dr.), Balıkesir Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, Balıkesir / Türkiye, e-mail:
zkapukaya@balikesir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1946-6612>

Atıf/Citation

Kapukaya, Zeliha, "Tanzimat'tan Bugüne Türkiye'de Edebiyat Terimleri Sözlüklerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/17, 2020, s. 75-85.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 17, Mart 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 17, March 2020.

ISSN: 2148-5704

TANZİMAT'TAN BUGÜNE TÜRKİYE'DE EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ*

*An Overview on the Literary Terminology Dictionaries in Turkey from Tanzimat
Period to Today*

Zeliha KAPUKAYA

Öz: Sözlük çalışmalarının önemli bir kısmını terim sözlükleri oluşturur. Edebiyat sahasının terimlerini tanımlayan, açıklayan, karşılaştıran ve örneklendiren çalışmalar genel anlamda edebiyat terimleri sözlükleridir. Tanzimat döneminden itibaren edebiyat terimleri sözlükleri klasik belagat geleneğinden ayrılarak sözlükbilimi sahasında kendine ait bir disiplin geliştirmiştir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e ve günümüze edebiyat terimleri sözlükleri, nitelik ve nicelik olarak önemli aşama kaydetmiştir. Bu süre zarfında çoğu birbirine benzeyen; ancak gittikçe tanımladığı terim sayısı artan ve nitelik açısından gelişen terim sözlükleri hazırlanmıştır. Üzerinde yeterince çalışma yapılmamış bir saha olarak Türkiye'de edebiyat sözlüklerinin neler olduğu ve nitelikleri araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır. Bununla birlikte ciddi bir kurumsal bakış açısına ihtiyaç duyulan edebiyat terimleri sözlüklerinin kapsam sorunu nitelik sorunun açıklığa kavuşması açısından önem arz etmektedir. Bu makalede Tanzimat Dönemi'nden bugüne Türkiye'de edebiyat terimleri sözlükleri belli başlı eserler üzerinden ele alınacak ve edebiyat sözlüklerinin kapsamlılıkları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Sözlükleri, Sözlükbilim, Yeni Türk Edebiyatı, Edebiyat Bilimi, Kapsamlılık

Abstract: Dictionaries of terminology constitute an important part of dictionary studies. Literature terminology dictionary is the dictionary type that defines the terminology in literature, explains them, makes comparisons and exemplifies the terms. Since the Tanzimat Period, the literary terminology dictionaries have been separated from the classical rhetoric tradition and have developed a discipline of their own in the field of lexicology. The literary terminology dictionaries have made important progress in terms of dictionaries, quality and quantity from the Tanzimat to the Republic Period and today. During this period, several dictionaries were prepared, mostly similar but rich in quality and quantity gradually. The main purpose of this study is to present the literary terminology dictionaries in Turkey in which the studies are very limited. Along with this, another point that this study focuses is to reveal the quality and the scope problem of literary terminology dictionaries which should be based on an corporate perspective. In this article, the literary terminology dictionaries will be examined from the Tanzimat period to today and the scope of these dictionaries will be revealed.

Keywords: Literary Dictionaries, Lexicography, New Turkish Literature, Literature, Comprehensiveness

Giriş

Sözlük, “bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan veya başka dillerdeki karşılıklarını veren eser” (TDK, 1996) olarak tanımlanmaktadır. Sözlük terimi, pek çok kaynakta hemen hemen aynı şekilde ifade edilmektedir. Örneğin; geniş bir sözlük külliyatı yazarı olan Ali Püsküllüoğlu sözlük terimini “bir dilin bütün sözcük ve deyimlerini ya da belli bir alandaki sözcüklerini ya da belli bir çağda kullanılmış olan sözcük ve deyimlerini abece sırasıyla vererek anlamlarını

* Bu makale 3-4 Kasım 2016 tarihlerinde Eskişehir'de gerçekleştirilmiş olan III. Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumunda sunulan bildiri metninden geliştirilerek hazırlanmıştır.

açıklayan, tanımlayan ya da başka bir dildeki karşılıklarını gösteren yapıt" olarak tanımlamaktadır (Püsküllüoğlu, 1995: 1386).

Sözlükler kendi aralarında ansiklopedik, kuramsal, örnekli, tek dilli, çok dilli, eş anlamlı, zıt anlamlı, kökenbilimsel, argo, terimler, deyimler, atasözleri, meslekî terimler ve karşılaştırmalı sözlükler olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. Edebiyat sözlükleri bu türler arasında terimler sözlüğü sınıflamasına girmektedir.

Çeşitli bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel terimleri olarak tanımlanan "terim" sözü Latince "sınır, son" anlamına gelen *terminus* kelimesine benzetilerek *derlemek* fiilinin eski şekli olan *termek* fiiline -im eki getirilerek türetilmiştir. Eskiden "ıstılah" adıyla karşılanan terim sözü, "umumî veya âdî kelimelerden farklı kelimeler" diye tanımlanmıştır. Bu kavramın çoğul şekli olan "ıstılahât" kelimesi "ıstılahât-ı ilmiyye", "ıstılahât-ı fenniye", "ıstılahât-ı edebiyye" gibi kullanım şekilleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar kullanılmıştır (Zülfikar, 2011: 20). Her sanat veya bilim dalının kendine özgü özel bir dili vardır. Bu özel dil, o bilgi kolunun gelişmesini sağlar. Örneğin; hukuk sahasının medeni hukuk terimleri sözlüğü olduğu gibi edebiyat alanının terimlerini açıklayan edebiyat terimleri sözlükleri mevcuttur.

Her gelenek kendi terminolojisini yaratır. Bir millete has edebiyat geleneğini o dile veya kültüre ait kavramlar, motifler ve terimler oluşturur. Edebiyat geleneğini bilmeden o kültürün tarihî yapısını kavramak, anlamak, yorumlamak, çözümlenmek ve düzeyli edebî metin tahlili yapmak mümkün değildir. Yani bir milletin kültürel kodlarını çözümlenmenin en güzel yollarından biri sahip olduğu edebiyatını etraflıca anlamaktır. Bu noktada edebiyat sözlükleri önemli işlev görmektedir.

Edebiyat terimleri; edebiyatla ilgili tartışmalarda, sınıflandırmalarda, eleştirilerde, şiir ya da roman gibi edebiyat eserlerinin çözümlenmelerinde kullanılan terimlerdir. Edebiyat terimlerini bilmeksizin ne terimin anlam evrenini kavramak ne de edebî eserin dünyasına nüfuz edebilmek mümkündür. Ayrıca eleştirel düşüncenin edebî eserler üzerinde sağlıklı sonuçlar vermesi, başka bir ifadeyle tenkit fikrinin oluşumu ve gelişmesi de terimlerin doğru anlaşılmasına bağlıdır (Karataş, 2006: 411-427).

Genel anlamda dil ve edebiyat alanıyla ilgili sözlükler dil, edebiyat, kompozisyon, çeviri, tiyatro, tasavvuf alanlarıyla ilgili terimleri kapsar. Daha özel bir alanda edebiyat sözlükleri; yazarları, şairleri, terimleri ve kavramları bir arada alfabetik sıra içinde vererek derli toplu bir müracaat kaynağı olarak hazırlanmış çalışmalardır. Kelime ve kavramlar açıklanırken sadece iki nokta üst üste konup ne anlama geldiklerinin karşılıklarına yazılması ile yetinilmeyip o kelime veya kavramın geçtiği metinlere yer verilmesi tüm sözlük çalışmalarında olduğu gibi edebiyat sözlüklerinin de aranan özelliklerindedir. Bu durum kelimenin çeşitli bağlamlarda anlamının ve sözcük değerinin hakkıyla anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Bazı edebiyat sözlükleri ansiklopedik edebiyat sözlükleridir. Ansiklopedik sözlükler ansiklopedik sıraya göre kelimelerin karşılıklarını geniş bir şekilde veren, özel adları da içeren eserlerdir. Bu tür sözlüklerde okuyucuya yalnız o alan ile ilgili bilgi vermek değil, okuyucunun genel kültürünü artırıcı işlev görmesi de amaçlanır.

1. Tanzimat'tan Bugüne Edebiyat Sözlüklerine Genel Bir Bakış

Türkiye'de sözlükçülüğün daha özel bir alanı olarak edebiyat sözlükçülüğünün gelişiminde birçok sahada olduğu gibi Tanzimat dönemi çalışmaları başlangıç niteliğindedir. Eğitimci kökenli ve edebî kişiliği olan Tanzimat yazarları, klasik Türk edebiyatı ile birlikte yenileşen Türk edebiyatını, talebelerine ve edebiyat heveslilerine öğretmek, edebiyat kültürünü zenginleştirmek için edebiyat terimleri sözlükleri hazırlamışlardır. Cumhuriyet döneminde ise edebiyat sözlükçülüğü kabuk değiştiren Türk dili ve edebiyatının gelişimine paralel olarak yeni bir anlayış benimsemiştir.

Tanzimat'tan bu yana Türkiye'de hazırlanan dil ve edebiyat sözlüklerinin tarihçesine bakılırsa bu alanda önemli çalışmaların yapıldığı, bilhassa Cumhuriyet'le birlikte dil devriminden sonra sözlüklerde nicelik ve nitelik yönünden önemli gelişmelerin yaşandığı görülür. Tanzimat dönemi başlarında edebî terimler sözlükleri genel olarak Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden tam olarak bağımsızlaşmamıştır. O dönem sözlüklerinde edebiyatçı kimliği olan Tanzimat entelektüellerinin çalışmalarının bu alandaki ilk çalışmalar olduğu görülür. Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmânî'si* (1876) dönemin Türkçesinin söz varlığını ortaya koyan ilk çalışmalardan biridir. Sir James William'ın *Redhouse* adlı sözlüğü ve iki ciltlik *Kitâb-ı Maâni'l Lehçe*, sözlükçülükte yenileşme açısından önemli örneklerdir. Muallim Naci'nin *Istilahât-ı Edebiyye*'sinden başka *Lûgat-ı Nâci*, Mehmed Salâhî'nin *Kamus-ı Osmanî*, Şemsettin Sâmî'nin *Kamus-ı Türkî* ve *Kamusu'l-Âlâm* adlı eserleri, 19.yüzyıl sonrası Osmanlı Türkçesi sözlükçülüğünün değerli çalışmaları olarak bilinir (Bingöl, 2006: 203-204).

1.1. Genel Edebiyat Terimleri Sözlükleri

Cevdet Paşa'nın *Belâgât-i Osmaniye* ve Recâizâde'nin *Tâlîm-i Edebiyat*'ından sonra lügatten bağımsızlaşan edebiyat terimleri sözlükçülüğü, Muallim Naci'nin (1850-1893) *Istilahât-ı Edebiyye* adlı eseri ile yeni bir merhale kaydeder. Alfabetik veya herhangi bir sistematik bir tasnife sahip olmayan eser, 184 madde başlığı ihtiva eder. Maddelerin hacmi arasında bir tutarlığın gözlenmediği çalışmada, müellifin kullandığı ders notları da yer alır. Dönemine göre zengin bir muhtevaya sahip olan *Istilahât-ı Edebiyye*'de belâgat ve bilhassa şiir konusu ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Muallim Naci anlatılan konularla ilgili bolca örneğe yer verir. Müellif, sözlüğünde kimi zaman bir şair, kimi zaman da bir münekkit edası ile konuşur. *Istilahât-ı Edebiyye* ağırlıklı olarak divan edebiyatı sözlüğü olmakla birlikte eser, bazı madde başlarını açıklamada batılı yazarlardan alınan örneklerle benzerlerinden ayrılır. Eserin son sayfasında I. cildin sonu olduğunu gösteren ibare, kitabın diğer cilt veya ciltlerinin planlandığını haber vermektedir (Muallim Naci, 2017: 7). Daha önce 3 basımı gerçekleştirilen eserin, biri Alemdar Yalçın ve Abdülkadir Hayber diğeri M. A. Yekta Saraç tarafından düzenlenmiş iki baskısı daha yapılmıştır. Bu baskılarda madde başlıkları alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Yirminci yüzyıl başlarından Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreç içerisinde kayda değer bir edebiyat terimleri sözlüğü mevcut değildir. Tahir Olgun, Mustafa Nihat Özön, Seyit Kemal Karaalioglu, Ali Püsküllüoğlu, L. Sami Akalın gibi isimlerin yanında TDK'nin hazırladığı edebiyat terimleri sözlüğü, Cumhuriyet döneminin dikkat çeken çalışmaları arasında sayılır.

1936 yılında Tahir Olgun, nâm-ı diğer Tahirü'l-Mevlevî'nin *Edebiyat Lügâii*, Cumhuriyet döneminin ilk ciddi ve kapsamlı edebiyat terimleri sözlüğüdür. Uzunca bir süreden sonra Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından neşre hazırlanan sözlük, müellifin edebiyat eğitiminde kullandığı notlarını da ihtiva etmektedir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin eseri, kapsayıcılığı ve zengin muhtevasıyla kendinden sonraki edebiyat sözlüklerine kaynak niteliğindedir. Bugün artık kullanılmayan terimlerin varlığı, dilinin eskiliği ve kimi maddelerin gereğinden fazla izah ve örneğe sahip olması sözlüğün güncelliğini perdeleyen unsurlar olsa da eser halen değerini korumaktadır.

TDK'nin hazırladığı 1948 yılında çıkan *Edebiyat ve Söz Sanatları Sözlüğü* edebiyat terimleri sözlükleri içinde Cumhuriyet döneminin öncü sözlükbilim çalışmalarından biri olması itibariyle önem arz eder. Eser, Türk Dil Kurumu'nun sözlük kolu tarafından hazırlanmıştır.

Edebiyat terimleri sözlükçülüğünde öne çıkan isimlerden biri de Mustafa Nihat Özön'dür. Özön'ün *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*" adlı çalışmasında divan edebiyatı terimleri, diğer sözlüklerde olduğu gibi bütünüyle alınmış, Batı edebiyatına ait terimler yararlanılan kaynaklar belirtilerek verilmiştir. Sinema ve tiyatroya dair terimlerin sözlükte yer alması edebiyat sözlükçülüğü açısından dönemi adına bir yeniliktir. Kitapta o döneme kadar çıkan dergi ve gazeteler, ayrıca bazı edebî eserler hakkında bilgi verilmesi, bugün sıradan bir unsur olarak

kabul edilse de Özön'ün sözlüğüne terimler sözlüğünden ziyade eserler sözlüğü olma vasfı kazandırmaktadır.

Edebiyat sözlükçülüğü içinde Ali Püsküllüoğlu'nun çalışmaları önemli bir yer teşkil eder. Edebî kimliğinin yanında dil ve sözlük alanındaki çalışmalarıyla da tanınan Püsküllüoğlu, kırk yılı aşkın bir süre içinde yirmi civarında sözlük hazırlamış bir kalem emekçisidir. Yazarın *Edebiyat Sözlüğü* adlı eseri, edebiyat alanında kullanılan terimlerin Türkçe karşılıklarını ihtiva etmekte, kelimelerin kökenleri ve kullanım şekillerine yer vermektedir. Püsküllüoğlu'nun *Edebiyat Sözlüğü*, herhangi bir seviyedeki öğretim kurumlarının öğrencileri, öğretmenler, araştırmacılar ve edebiyatla ilgilenenler için temel başvuru kaynağı olma niteliğindedir.

Edebiyat sözlükçülüğünde dikkat çeken isimlerden biri de Seyit Kemal Karaalioğlu'dur. Beş ciltlik *Türk Edebiyatı Tarihi*, *Edebiyat Sanatı*, *Edebiyat Akımları* gibi çalışmalarının yanında *Edebiyat Terimleri Kılavuzu* adlı ansiklopedik sözlüğü dönemin öncü çalışmaları arasındadır. Eser, yalnız Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatında da kullanılan terimleri kapsamaktadır. Terim karşılığındaki açıklayıcı bilgiler, zaman zaman bir sözlükten beklenenden fazlasını vermektedir. Seyit Kemal Karaalioğlu'nun *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, Tanzimat'tan bugüne edebî dilimize giren ve çoğu Fransızca olan basın-yayın, tiyatro terimlerini de içermektedir. Sözlükte; Hint ve diğer Uzakdoğu edebiyatına, Türk ve Yunan mitolojilerine dair terim ve örneklerin olması, eserin kapsayıcılığını artırmaktadır.

L. Sami Akalın'ın *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, edebiyat sözlükçülüğünde sıkça başvurulan kaynaklardan biridir. İlk baskısından sonra defalarca neşredilen ve edebiyatla ilgilenenlerin geniş teveccühünü kazanan sözlük; ihtiva ettiği terim fazlalığı, Batı edebiyatı kaynaklı terimlere yer vermesi, edebiyatla ilgili diğer sahaların terminolojisine sahip olması, kapsayıcılığı ile değerli bir kaynaktır. Ancak edebiyat sözlüklerinde genel olarak görülen ölçülü açıklama ve örnekleme sorunu Akalın'ın sözlüğünde de mevcuttur.

Edebiyat terimleri sözlükçülüğünde önemli bir ihtiyacı karşılayan Ömer Faruk Huyugüzel'in *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, son dönemde hazırlanan dikkat çekici çalışmalardan biridir. Türk edebiyatı geleneğine ve terminolojisine hâkim bir bakış açısıyla hazırlanan eser, Türkçede yazılmış edebiyat incelemeleri, edebiyat tarihi ve eser incelemelerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. *Edebiyat Teorisi* (R. Wellek- A. Warren, adlı bir çevirisi de bulunan Huyugüzel'in yıllar süren titiz bir araştırmanın mahsulü olarak hazırladığı *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*'nde toplam 409 terime yer verilmektedir. Söz konusu eser, 2018 yılında Dergâh Yayınları tarafından neşredilmiştir (Çağın, 2019: 134-138).

Hasan Boynukara'nın İngiliz edebiyatı temel alınarak hazırladığı, içinde Türk edebiyatından da örneklerin olduğu *Modern Eleştiri Terimleri* adlı eseri Yeni Türk Edebiyatı sahasında yararlanılabilecek değerli çalışmalardan biridir. Eser, bir terim sözlüğü olmasa da bu alandaki ihtiyaca belirli bir düzeyde cevap vermektedir.

Bu alanda tespit edebildiğimiz belli başlı edebiyat terimleri sözlükleri yayım yılı sırasına göre topluca şunlardır:

Tahir Olgun, *Edebiyat Lügatı*, Aydınlık Basımevi, İstanbul 1937.

İsmail Hakkı Sevük, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942.

Edebiyat ve Söz Sanatları Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., Ankara 1948.

M. Ali Ağakay, *Türkçede Mecazlar Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1949.

Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi İstanbul 1954.

Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyat, Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*, Okat Yay., İstanbul 1962.

L. Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul 1966.

Tahir Nejat Gencan-Haydar Ediskun-Baha Dürer-Enver Naci Gökşen, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1974.

Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul 1975.

Emin Özdemir, *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990.

Atilla Özkırmı, *Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Altın Kitaplar, İstanbul 1991.

Fethi Gözler, *Türkçe Deyimler, Türkçe ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1991.

Tekin Arslan, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul 1995.

Hasan Boynukara, *Modern Eleştiri Terimleri*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1997.

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2000-2003.

Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001.

Yaşar Yörük, *Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Eğitim Yay., İstanbul 2003.

Ali Püsküllüoğlu, *Edebiyat Sözlüğü*, Can Yay., İstanbul 2008.

Yusuf Çotuksöken, *Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Papatya-Bilim Yay., İstanbul 2012.

Muallim Naci, *İstilahat-ı Edebiyye*, (hızl. M.A.Yekta Saraç), TDK Yay., Ankara 2017.

Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yay., İstanbul 2018.

1.2. Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlükleri

Eski Türk edebiyatı ya da klasik Türk edebiyatı sahasında hazırlanan edebiyat terimleri sözlükleri, alanının sahip olduğu zengin terim, kavram, sembol, mazmun vs. yer vermesi açısından Türk edebiyatının diğer sahalarına nazaran geniş bir muhteva içermektedir. Genel edebiyat sözlüklerine nazaran sayı olarak az olsa da tasavvufî, İslami, mitolojik öğeleri ihtiva etmesi açısından halk edebiyatı terim sözlükleri ile ortak bir araştırma sahasına hitap eder.

Eski Türk edebiyatı ile ilgili hazırlanan terim sözlükleri, son dönem içinde oldukça iyi bir gelişim göstermiştir. Bu sahadaki belli başlı edebiyat terim sözlükleri arasında ilk olarak Ahmet Talat Onay'ın *Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar* adlı çalışması dikkat çekmektedir. Daha sonra Cemal Kurnaz tarafından hazırlanan ve MEB Yayınlarından çıkan sözlük, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, *Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar* adıyla neşredilmiştir. Ahmet Talat Onay'ın sözlüğü oldukça kapsamlı bir divan edebiyatı sözlüğüdür. Yaklaşık 1000 kadar madde mevcuttur. Eser, eski Türk edebiyatı mazmunlarının anlaşılması için onları örnek metinlerle, zaman zaman da şerhleriyle açıklamakta, yeri geldikçe kelimelerin farklı sahalarda nasıl anlamlandırıldığı konusunda bilgi vermektedir. Şairler hakkındaki kısa biyografiler ve şiir örnekleri, sözlüğe ansiklopedik ve antolojik bir vasıf kazandırmıştır. Sözlüğün arkasında geniş bir dizin bölümü mevcuttur. Sözlük hazırlanırken *Divânü Lügati't Türk, Lehçe-i Osmani, Lügati Ebüzziya, Burhan-ı Katı, Kamusü'l-Âlâm* gibi sözlüklerin yanında dönemin önde gelen edebiyat, tarih, coğrafya, felsefe vb. kaynaklarından yararlanılmıştır. Veled Çelebi, Tahir Olgun ve Fuat Köprülü gibi dönemin otoritelerinin tashihinden geçen eserde, Veled Çelebi ve Tahir Olgun'un önsöz niteliğinde birer yazısı, Yahya Kemal'in de el yazısıyla bir rubaisi yer almaktadır.

Yayımlandığı tarihten itibaren geniş tevaccüh gören İskender Pala'nın *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*, 1989 yılından bu yana birçok yayınevi tarafından neşredilmiştir. Sözlükteki

madde başları klasik Türk şiirinin genel olarak terimlerini karşılar niteliktedir. Kitapta yer alan maddelerin önemli bir kısmı mazmun ve remizlerle ilgilidir. Nazım türleri, nazım şekilleri, kafiye türleri gibi edebiyat terminolojisine ait terimlerin yanında Türk edebiyatı tarihi, Türk-İslam tarihi ve mitolojisine dair verdiği bilgiler, sözlüğün ansiklopedik yönünü güçlendirmiştir. Madde başları Lâtin alfabesinin yanında eski yazıyla da verilmiş, kelimenin veya kelime grubunun hangi dilden geldiği ve türü belirtilmiştir. Sözlükte madde başlarını oluşturan terimlerle ilgili verilen “ölçülü” örnekler, onun pratik yönünü yeterli derecede desteklemiştir. Maddelerin uzunluğu da okuyucuyu tatmin edici niteliktedir. İskender Pala'nın ön sözde belirttiği gibi, dönemin imkânlarından dolayı klasik fişleme yöntemiyle hazırlandığı ve örneklerle ilgili olarak bilgisayar taraması yapılmadığı için sözlükteki örnekler belli isimler ve eserler üzerindedir. Sözlükte muhteva ile ilgili bazı noksanların, düzeltilmesi gereken maddelerin ve yanlış bilgilerin varlığı, kimi araştırmacıların da dikkatini çekmiştir (Sakar, 2014:272).

Ayrıca eski Türk edebiyatı sahasında kullanılan terim sözlükleri arasında Prof. Dr. Ahmet Mermer ve Neslihan Koç Keskin tarafından hazırlanan ve Akçağ Yayınları tarafından 2005 yılında çıkan *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* son dönemlerde hazırlanan terim sözlüklerindedir.

Yukarıda bahsi geçen edebiyat terimleri sözlüklerinin yanında çeşitli edebiyat disiplinlerinin daha özel alanlarını kapsayan ve terim sözlükleri işlevi gören çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olarak Dursun Ali Tökel'in *Divan Şiiri'nde Mitolojik Unsurlar: Şahıslar Mitolojisi* adlı 484 sayfalık çalışması, klasik Türk şiiri üzerine dikkat çeken çalışmalardandır. Uzun bir giriş ve yedi alt bölümden oluşan kitap, divan şiirinin mitolojik yönünü ortaya koymaktadır. *Acem Menşeli Şahıslar, Peygamberler, Kutsal Kitaplarda Zimnen ve Alenen Zikredilen Ünlü Şahıslar, Mutasavvıf Şahsiyetler, Ünlü Aşk Kahramanları ve Diğer Şahıslar*, Tökel'in çalışmasının bölüm başlıklarıdır. Eser, divan edebiyatındaki mitolojik unsurların ana kaynağı olan Arap ve Fars edebiyatından verilen örneklerden başka Hint, Çin, Orta Doğu, Yunan ve Anadolu mitlerinin divan şiirinin içyapısındaki yerinin belirtilmesi ve mitolojik şahıslar üzerinden klasik şiirimizin arka planının çözümlenmesi açısından kayda değerdir.

Ayrıca klasik Türk edebiyatı sahasının başvuru kaynakları arasında bulunan Süleyman Uludağ'ın *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Türkiye'de bu alanda hazırlanan terim sözlüklerinin ilklerindedir. Eser, klasik Türk edebiyatının tasavvuf terimlerinin, sembollerinin sıkça kullanıldığı inceliklerle dolu metinlerini doğru bir şekilde anlamak için değerli ve öncü bir çalışmadır. Bu çalışmadan sonra da farklı araştırmacılarca çeşitli tasavvuf terimleri sözlükleri hazırlanmıştır.

Eski Türk edebiyatı sahası ile ilgili son dönemdeki dikkati çeken çalışmalardan biri de Ahmet Atillâ Şentürk tarafından hazırlanan *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*'dur. Henüz üç cildi neşredilmiş olan ve Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi (OSEDAM) tarafından yayımlanan eser, uzun bir hazırlık sürecinin mahsulü olarak kapsamlı bir ansiklopedik klasik Türk edebiyatı sözlüğüdür. Eserin ön sözünde de belirtildiği gibi çalışmanın temel amacı eski Türk şiiri ile ilgilenenlere zengin içerikli bir başvuru kaynağı hazırlamak ve bilhassa “akademik anlamda eski edebiyat eğitimi veren kurumlarda eski şiiri anlama ve yorumlama konusunda rehber”lik etmektir. Klasik Türk şiirinin terimleri başta olmak üzere imaj, sembol, mazmun vs. gibi zengin muhtevanın titizlikle seçilen örnek metinlerle okuyucuya sunulduğu *Osmanlı Şiir Kılavuzu*'nda terim sayısının çokluğu, dolayısıyla madde başlarının fazlalığı dikkati çekmekte; her maddenin açıklanmasında kullanılan şiir metinlerinin terim ve kavramları karşılamaktaki yeterliliği, eserin alanında çok önemli bir ihtiyacı karşıladığını göstermektedir. Henüz tüm ciltleri neşredilmemiş olsa da *Osmanlı Şiir Kılavuzu* yalnız edebiyat terimi sözlükçülüğü açısından değil, bütünüyle Türk şiiri ve kültürü açısından da değerli bir kaynak olarak geniş bir okuyucu ve araştırmacı kitlesine hitap etmektedir.

Eski Türk edebiyatı terimleri için başvurulabilecek sözlük kaynaklarının başlıcaları yayım yıllarına göre şu şekilde listelenebilir:

İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1990.

Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

Dursun Ali Tökel, *Divan Şiiri'nde Mitolojik Unsurlar: Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2000.

Ahmet Mermer-Neslihan Koç, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2005.

Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yay., İstanbul 2012.

Gencay Zavotçu, *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, Kesit Yay., İstanbul 2013.

Şentürk, Ahmet Atillâ, *Osmanlı Şiir Klavuzu*, 3 Cilt, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi (OSEDAM) Yay., İstanbul 2016-2019.

1.3. Halk Edebiyatı Terim Sözlükleri

Edebiyat terimleri sözlüklerinin bir kısmı da halk edebiyatı / halkbilimi sahaları ile ilgili olanlardır. Halk edebiyatının kendine has terminolojisindeki kelime, kavram, tarih ve Türk mitolojisine dair unsurları vb. açıklayan halk edebiyatı sözlükleri oldukça zengin bir terim kadrosuna sahiptir.

Halk edebiyatı terimleri sözlükleri ile birlikte halkbilimi sahasının daha özel alanları üzerine hazırlanmış sözlüklerde bir çeşitlilik görülmektedir. Etnoloji, argo, lumpen, folklor ve mitoloji gibi aynı zamanda halkbiliminin inceleme sahasına giren sözlükler, disiplinler arası çalışmalarda başvurulacak kaynaklar arasındadır.

Halk Edebiyatı terimleri sözlükleri içinde yer alan Orhan Acıpayamlı'nın *Halkbilim Terimleri Sözlüğü*, Nurettin Albayrak'ın *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü* ve Mustafa Okan Baba'nın *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* daha genel hazırlanmış terim sözlükleridir.

Mustafa Okan Baba kitabının önsözünde eserinin amacının Halk Edebiyatı terim kadrosunu oluşturmak ve halk edebiyatı araştırmalarının sonuçlarını toplu bir duruma getirmek olduğunu belirtmiştir. Yazar, bu alanda çalışırken sözlüklerde ve ansiklopedilerde geçen, bazı çalışmalarda teklif edilen veya bölgelerde kullanılan; fakat sözlüklere girmeyen terimleri tespit ederek elde ettiği verilerin tamamını çalışmasında gösterdiğini belirtmektedir. (Baba, 2007: 8-9) Yazarın detaylı vermek istediği terim maddelerinde geniş açıklamalar ve metin örnekleri bulunmaktadır. Her terimin hangi dilden Türkçeye geçtiği de belirtilmiştir. Eser, Nurettin Albayrak'ın sözlüğü ile yakın dönemlerde hazırlanmıştır.

Nurettin Albayrak'ın halk edebiyatı ile ilgili çalışmaları arasında *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü* de bulunmaktadır. 2004 yılında *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* adıyla yayımlanan eser, 2010 yılında genişletilerek tekrar neşredilmiştir. Albayrak, sözlüğünün son şekli itibariyle binden fazla halk edebiyatı terimini ele almış, her terim ve kavram için ansiklopedik anlam vererek her maddenin sonuna bibliyografik bilgi ilave etmiştir.

İlk baskısı 2007 yılında çıkan Doğan Kaya'nın *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* sahasında bir boşluğu doldurmayı hedeflemiş değerli çalışmalardan biridir. Sözlük, Türk halk edebiyatı dışında Türk dünyasına ait terimleri de ihtiva etmektedir. Eserde 1376 terim örneklerle açıklanmıştır.

Erman Artun'un halkbilimi ve halk edebiyatı terimlerini birlikte incelediği *Ansiklopedik Halk Bilimi / Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*; halk kültürü, halkbilim, anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve dinî-tasavvufî halk edebiyatı sahalalarına ait yaklaşık üç bin terim, motif ve

kavramı ihtiva etmektedir. Eser, tüm bu yönleriyle halk edebiyatı terim sözlükçülüğü açısından dikkat çeken bir çalışmadır. 524 sayfalık ansiklopedik eser, 2014 yılında Karahan Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.

Türkiye'de halk edebiyatı terimleri sözlükleri ile yakın alanlarda hazırlanmış sözlüklerden başlıcaları yayım yılı sırasına göre şöyledir:

Sedat V. Örnek, *Etnoloji Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1971.

Sedat V. Örnek, *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1973.

Orhan Acıpayamlı, *Halkbilim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1978.

Hulki Aktunç, *Türkçe'nin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, YKY, İstanbul 2002.

Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Leyla ile Mecnun Yay., İstanbul 2004.

Mustafa Okan Baba, *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Heyamola Yay., İstanbul 2007.

Doğan Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2007.

Öztürk Özkan, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Phoneix Yay., İstanbul 2009.

Erman Artun, *Ansiklopedik Halk Bilimi/ Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Karahan Kitabevi, Adana 2014.

2. Edebiyat Terimleri Sözlükçülüğünde Kapsam Sorunu Üzerine Düşünceler

Çoğu edebiyat eğitimine katkı sağlaması amacıyla hazırlanan edebiyat terimleri sözlüklerinde ciddi anlamda dil, anlatım, örnekleme, çok yanlılık ve bilhassa kapsam sorunu bulunmaktadır. Sözlükte kapsamlılık konusu temel olarak sözlüğün niceliksel terim muhtevasının yeterliliğini ifade eder. Ele alınan terimin ayrıntılı incelenmesi, ölçülü derecede örneklendirilmesi, diğer disiplinlerle ilişkilendirilerek bağlam konusunu göz ardı etmeden değerlendirilmesi, sözlüklerin kapsamlılığını gösterir. Edebiyat terim sözlükleri, ait olduğu dil ve edebiyatın geçirdiği evrelere ve gelişimine paralel olarak edebiyat okuyucusunun ihtiyaç duyduğu terimleri ihtiva etmelidir.

Kapsam konusu çerçevesinde sözlüklerde “ölçü” kavramı ortaya çıkmaktadır. Zira terimlerin şişirilmesi, örneklerin fazlasıyla verilmesi, bazen de terimler açıklanırken yeterli açıklama ve örneklerden yoksun olması, en önemlisi sözlükte var olması gereken terimin yer almayışı, sözlüklerde ölçsüzlüklere ve yetersizliklere neden olmaktadır. Edebî literatürümüzdeki “ağyârını mânî, efrâdını câmi” ifadesi, sözlük muhtevasının ölçülülüğüne, sınırlılığına ve kapsamlılığına işaret eden önemli bir örnektir. Herhangi bir konuyu tarif ederken veya açıklarken tarifin tarif edilen konuya dair bütün nitelikleri toplaması; gereksiz, dışarıda tutulması gereken unsurları da içermemesi arzu edilir.

Edebiyatın daha özel sahalarında hazırlanan sözlüklerde muhteva sorunu önemli ölçüde aşılmış olsa da terim sözlükleri hazırlanırken edebiyat sanatı ve biliminin; felsefe, sosyoloji, psikoloji, din bilimleri, mitoloji, semiyoloji gibi bilimlerle; resim, müzik, sinema, tiyatro gibi görsel ve işitsel sanatlarla olan ilişkilerini daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda terimin diğer bilim ve sanat dallarıyla olan ortaklıklarını, farklılıklarını ifade etmek edebiyat terimleri sözlükçülüğüne önemli katkı sağlayacaktır.

20. yy. başlarında İsviçreli dilbilimci F. Saussure (1857-1913) ve Amerikalı filozof C. S. Pearce (1839-1914) tarafından temelleri atılan semiyotik biliminin imkânları ve bakış açısı, edebiyat sözlükçülüğüne yeni bir açılım kazandıracaktır. En bilinen tanımıyla “göstergeleri ve gösterge dizgelerini inceleyen, dilbilimsel metotları nesnelere uygulayan, her olguyu dille tasvir etmeye ve dilsel olmayan bütün olguları da dil metaforuna dönüştürerek açıklamaya çalışan” bir

bilim olan semiyotik; (Dervişcemaloğlu, 1.11.2016) edebî terim tanımlama, açıklama ve örneklemelerinde kullanılmalıdır. Ayrıca edebiyat sözlükleri muhtevasında semiyotiğin edebiyat literatürüne kazandırdığı yöntem ve kavramları da kapsayan madde başlarının olması edebiyat araştırmacılarına kolaylık sağlayacaktır. Bu kapsamda hazırlanacak “Semiyotik Terimleri Sözlüğü”, dil ve edebiyat çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirecektir. Ayrıca semiyotik ve anlambilimin ışığında uygulanan yöntem ve edinilen birikim; “Kutsal Metinler Sözlüğü”, “Edebî İmaj ve Metaforlar Sözlüğü”, “Alegori Sözlüğü” gibi farklı alanlarda sözlüklerin hazırlanmasına yol açılacaktır.

Edebiyat biliminin daha özel alanları olan edebiyat teorisi, edebiyat eleştirisi ve edebiyat tarihi ile ilgili kapsamlı terim sözlüklerine ciddi anlamda ihtiyaç vardır. Bu sahalardan edebiyat eleştirisi ile ilgili olarak ilk çalışmalardan biri Hasan Boynukara'nın *Modern Eleştiri Terimleri* adlı eseridir. Çalışma, çok önemli bir boşluğu doldurmakla birlikte bir edebiyat terimleri sözlüğü değildir. Zira kitabın ön sözünde de bu konuda bir uyarı bulunmaktadır. Daha çok İngiliz edebiyatına dair örneklerin olduğu çalışmada, Türk edebiyatına ait unsurların azlığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle Türk edebiyatında eleştiri sahasının terim, kavram ve örneklerini kapsayan Ömer Faruk Huyugüzel'in *Eleştiri Terimleri Sözlüğü* edebiyat eleştirisi alanında önemli bir ihtiyacı karşılamıştır. Edebiyat teorisi ile ilgili sözlüğe benzeyen; ama sözlük niteliği taşımayan eserler -Örn. Kaya Bilgegil; *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*- mevcuttur. Edebiyat biliminde bu alandaki yetersizlikler, doğal olarak terim sözlüklerinin bu özel alanına da yansımıştır. Edebiyat tarihi ile ilgili sözlük çalışmaları ise yazar ve eser isimlerinin kısa açıklamalarından öteye gidememektedir.

Batı edebiyatında örnekleri görülen ancak Türk edebiyatında göremediğimiz bir edebî şahsa yönelik genel / terim sözlüklerinde de eksiklik göze çarpmaktadır. Shakespeare veya Proust sözlüğü gibi örneklere benzer bir Yahya Kemal veya Tanpınar sözlüğü (eski Türk ve halk edebiyatından da örnekler olabilir) terim sözlükçülüğümüze zenginlik katacaktır. Elbette ki bu tür çalışmalar ciddi manada uzmanlık gerektirmektedir.

Sözlüklerin kapsamlılığı kadar onlardaki dil ve üslup sorunları sözlükbiliminin temel problemleri arasındadır. Dilin doğru, düzgün, açık ve akıcı şekilde kullanılması sözlüklerde tanım, açıklama ve örnek metinlerinin doğru anlaşılmasını sağlar. Okuyucu bir kelimenin veya terimin anlamını ve kullanım şekillerini öğrenmeye çalışırken yeni soru ve karmaşalarla karşılaşmamalıdır. Osmanlıca kelimelerin sıkça kullanıldığı terim sözlüklerinde olduğu gibi bilhassa dil devriminden sonra hazırlanan bazı edebiyat terim sözlükleri, “Öztürkçecilik” faaliyeti içinde önerilen ama kullanım alanı bulamayan kelimelere yoğun olarak yer verilmesi nedeniyle anlaşılabilirlik sorunu yaşamaktadır. Bu durum sözlüklerdeki terimlerin anlam evrenlerinin kavranmasını da güçleştirmektedir. Sözlükbiliminin her sahasında olduğu gibi edebiyat sözlükçülüğünde de yaşayan dilin kullanılması, sözlüklerin kullanılabilirliğini artıracak; terimin anlam evrenini okuyucunun daha kolay kavramasını sağlayacaktır.

Edebiyat eğitiminde kullanılan, okur kitlesinin ihtiyaçlarına hızlı ve kolay cevap veren edebiyat terimi sözlüklerinden bir kısmı da çeşitli internet sitelerinde yer alan sözlüklerdir. Çoğu birbirinin aynısı olan bu sözlüklerde yeterli tanım, açıklama ve örnek mevcut değildir. Ciddi bir altyapı sorunu olan, muhteva ve güvenilirlik problemi bulunan bu sözlükler, dil ve edebiyat eğitiminin önemli bir parçası olan edebî metin tahlilinde yetersiz kalmaktadır. Birbirinden çok az farkı olan ve kimin hazırladığı veya hangi kaynaklardan yararlandığı belli olmayan internet sözlüklerinin sözlükbilimine katkı sağlayamayacağı, hatta edebiyat okuyucusunu ve araştırmacısını kolaycılığa ve bilim dışı yönelimlere sürükleyeceği aşikârdır.

Sonuç

Tanzimat'tan bugüne Türkiye'de edebiyat terim sözlükleri önemli gelişme göstermiş, hedef kitlenin ihtiyaçlarına binaen yeniden şekillenmiştir. Arap ve Fars Edebiyatı kaynaklı belagat geleneğinden ayrışarak edebiyatta yenileşmeyle farklı bir kimlik kazanan Türk

sözlükçülük geleneğinde Muallim Naci'nin *Istilahât-ı Edebiyyesi* önemli bir aşamadır. Bu dönemden sonra ülkenin sosyokültürel şartlarına paralel olarak durgunluk yaşamış; bu durgunluk Cumhuriyet'in İlanı sürecini de kapsamıştır. 1930'lu yıllardan itibaren dil ve kültür yenileşmesi edebiyat dilinin değişmesine neden olmuş, bu durum edebiyat terimleri sözlükçüğünü etkilemiştir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Edebiyat Lügatı* her ne kadar eski ile yeni arasında bir çalışma olsa da kapsamlılığı açısından dönemin önemli kaynakları arasındadır. Türk Dil Kurumu'nun, M. Nihat Özön, Seyit Kemal Karaalioğlu, Ali Püsküllüoğlu ve L. Sami Akalın'ın sözlükleri Cumhuriyet'in ilk yarısında hazırlanan ve hâlen önemli başvuru kaynağı olarak kullanılan edebiyat sözlükleridir. Daha sonraki dönemlerde ise edebiyat sözlükçülüğünde genel nitelikli sözlükler ile bilhassa divan şiirinin mazmunlarını açıklayan ve o kültüre dair ansiklopedik bilgiler veren sözlükler hazırlanmıştır. Ahmet Talat Onay'ın *Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar* adlı eseri bu tür çalışmaların ilkidir. Sonraki süreç içerisinde İskender Pala, Dursun Ali Tökel gibi isimlerce neşredilen Divan Şiiri sözlükleri; bu alandaki ihtiyaca genel olarak cevap vermiş ve büyük tevccüh kazanmış çalışmalardır. Edebiyat fakültelerinin yaygınlaşması ile birlikte akademisyenlerin Türk edebiyatının daha özel alanlarını çalışmaları, hem divan edebiyatı hem de halkbilimi / halk edebiyatı dallarındaki terim sözlükçülüğüne önemli katkı sağlamıştır.

Türkiye'de edebiyat terimi sözlüklerinde karşılaşılan problemlerin başında dil, açıklık, ölçü, kapsamlılık, daha özel alanlara yönelik terim sözlüklerinin azlığı veya hiç olmayışı ile internette yer alan genel / özel sözlüklerdeki nitelik sorunu bulunmaktadır. Türk dilinin geçirdiği aşamalara uyum sağlayan, yapay bir dilden uzak sözlükler daha geniş bir kitleye hizmet etmektedir. Terim ve kavramların doğru tespit edildiği, gereksiz ayrıntılı bilgi içermeyen, yerinde seçilmiş örneklerle açıklamaları olan terim sözlükleri, okuyucu ve araştırmacıların genel kültürünü geliştirecektir. Edebiyat sahasının daha özel alanlarına ait terim sözlükleri de Türk sözlükçülüğünü nitelik ve nicelik olarak zenginleştirecektir.

Ulusal sınırlarını aşmış ve dünyaya açılmış her edebiyat, hafızasındaki dil, sanat, estetik, mitoloji gibi unsurları ortaya çıkaracak, tanıtacak ve yaşatacak kapsamlı sözlüklere sahip olmalıdır. Türk edebiyatında bu bağlamda hazırlanmış sözlüklerin hangi düzey ve nitelikte olduğu araştırılması gereken bir konudur. Araştırmamızın sınırları olarak belirlediğimiz Tanzimat Dönemi'nden bu yana hazırlanan edebiyat sözlükleri zaman içinde değişim ve gelişim göstermiş, içerik ve kapsamlılık açısından dönemsel farklılıklar geçirmiştir. Edebiyat terim sözlüklerinde muhtevanın zenginleştirilmesi; terimlerin yetkin, ayrıntılı, anlambilim ilkeleri çerçevesinde ele alınması, disiplinler arası bir bakış açısıyla hazırlanması dikkate alınması gereken hususlardır. Ayrıca semiyotiğin edebiyat literatürüne kazandırdığı yöntem ve kavramların da kullanılması gerekir. Bunlara ek olarak edebiyat terimi sözlüklerinde madde başlarındaki lüzumsuz açıklamalar, örneklerin fazlasıyla verilmesi, bazen de yer alması gereken terimin sözlükte bulunmaması, sözlüklerin kapsamlılığını ve değerini düşürmektedir. Sözlüklerdeki dil ve üslup problemleri anlaşılabilirlik sorunu yaşatmakta; yazar, eser, okuyucu arasında bir engel teşkil etmektedir. Son olarak okuyucu ve araştırmacıların sık başvurdukları, ciddi bir altyapı sorunu olan, muhteva ve güvenilirlik problemi bulunan internet sözlükçülüğüne dair düzeltici girişimlerde bulunulması da gerekmektedir.

Kaynakça

- Akalın, L. Sami, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul 1966.
- Bingöl, Zekeriya, "Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 9, 2006, s. 203-4.
- Çağm, Şerife, "Eleştiri Terimleri Sözlüğü", *Yeni Türk Edebiyatı*, S. 19, 2019, s. 134-8.
- Dervişcemaloğlu, Bahar, "Göstergebilim", www.ege-edebiyat.org, [Erişim Tarihi: 01.11.2016]

- Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul 1975.
- Karataş, Turan, “Edebiyat Terimleri Kaynakçası Üzerine Bir Deđerlendirme”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 7, 2006, s. 411-27.
- Muallim Naci, *Istılahat-ı Edebiyye*, hzl. M. A. Yekta Saraç, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2004.
- Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar ve İzahı*, hzl. Cemal Kurnaz, MEB Yay., İstanbul 1996.
- Öz, Asım, “Beşinci Sözlük”, www.timeturk.com, [Erişim Tarihi: 21.10.2016]
- Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçe Sözlük*, YKY, İstanbul 1995.
- Sakar, Ekrem, “Ansiklopedik Divan Şiiri'nin Kısa Bir İncelemesi”, *Ayraç*, S. 50/51, 2014, s. 772-4.
- Şemsettin Sami, *Kâmûs'ül Âlâm*, C. 1, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.
- Tahirü'l-Mevlevi, *Edebiyat Lügati*, Âsâr-ı Milliye Kütüphanesi, İstanbul 1936.
- Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar: Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1996.
- Zülfikar, Hamza, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK Yay., Ankara 2011.